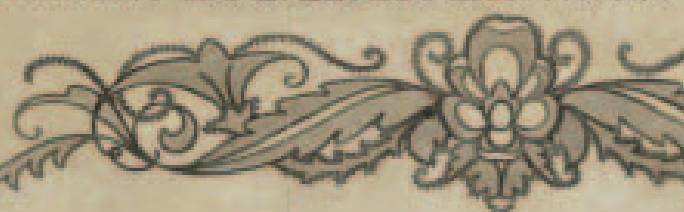

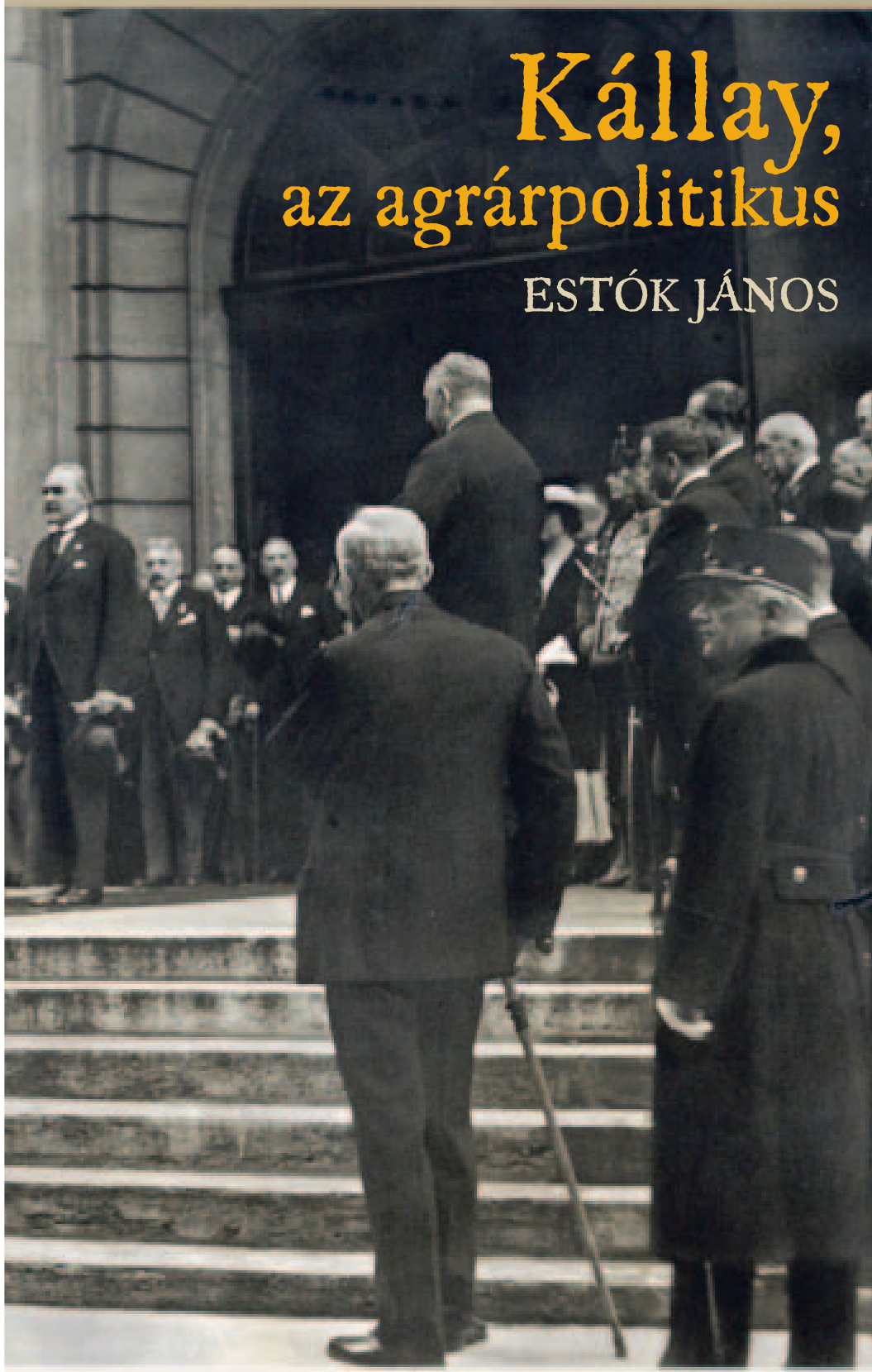
Á MEZŐGAZDASÁGI RÉSZÉBEN MEGÚJÍTOTT M-KIR. MEZŐGAZDASÁGI MUZEUMNAK
ÁLTAL TÖRTÉNT ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA

INAUGURATION SOLENNELLE DE LA SECTION AGRICOLE
RENOUVÉE DU MUSÉE ROY. HONG. D'AGRICULTURE,
PAR SON ALTESSE Sérénissime NICOLAS HORTHY DE
NAGYBÁNYA, PRINCE, GOUVERNEUR DE LA HONGRIE. LE
14 JUIN 1934

Kállay, az agrárpolitikus

ESTÓK JÁNOS

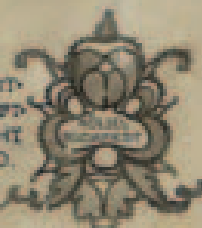

Egy fénykép apropóján

Miért éppen a város-
ligeti Vajdahunyadvár
főlépcsőjén fogadja
Kállay Miklós Magyar-
ország kormányzóját,
Horthy Miklóst?
Hogyan került az olda-
lakra Dollfuss osztrák
kancellár, és mit keres
ott a pápai nuncius?
A rejtélyre akkor derül-
het fény, ha a háborús
miniszterelnökként jól
vagy rosszul, de közis-
mert Kállay pályáját
alaposabban szemügyre
vesszük. Kiderül, hogy
közéleti, politikai
tevékenysége sokkal
többértébb volt, mint
gondolnánk.

VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS KORMÁNYZÓ UR ÖFÓMÉLTÓSÁGA.
1934. JUNIUS HÓ 14.-ÉN.

FEIERLICHE ERÖFFNUNG DER NEUGEBILDETEN LANDWIRTSCHAFTLICHEN ABTEILUNG DES HÖL- UND LANDWIRTSCHAFTLICHEN MUSEUMS AM 14. JUNI 1934 DURCH SEINE DURCHLADICHT DES HERREN NICOLAIUS HORTHY VON NAGYBÁNYA, HEID. GOUBERNEUR VON UNGARN

Kállay Miklós földművelésügyi miniszter a Mezőgazdasági Múzeum kiállításának megnyitóján fogadja Horthy Miklós kormányzót, 1934. június 14.

Kállay Miklós külföldi egyetemeket is megjárta, jogvégzett ember volt. A köznemesi eredetű fölbirtokos családok férfi tagjaihoz hasonlóan a vármegyénél kezdte hivatali, közigazgatási pályáját: a kiskvárdai járás szolgabírája, majd a nagykállói járás főszolgabírája lett az 1910-es években. Hivatali tevékenysége akkor kapcsolódott össze először mezőgazdasági szakkérdésekkel, amikor a Bethlen-kormány által kinevezett főispánként dolgozott Szabolcs és Ung egyesített megyéjében 1922 és 1929 között. Újabb kormány megbízatása – kereskedelemügyi minisztériumi államtitkár – lehetőséget adott arra, hogy immár országos ügyekben is eljárhasson, például a magyar agrárexport fellendítése érdekében. Kállaynak 1932 októberétől nyílt esélye arra, hogy Magyarország agrárpolitikájának formálója legyen: elvállalta a földművelésügyi tárca irányítását Gömbös Gyula kormányában. Bethlen István ugyan nem rokonszenvezett a kemény kéz politikáját hirdető, sokat ígérő új miniszterelnökkel, de támogatta Kállay döntését. Éppen azért, hogy bizalmasa ellensúly lehessen a kabinetben.

A GAZDAADÓSSÁGOK TENGERI KÍGYÓJA

Kállay a helyi közigazgatásban és az államigazgatásban szerzett gyakorlata mellett földbirtokosként is ismerte a trianoni országhatárok közé szorított magyar mezőgazdaság bajait. 1922-től a megörökölt birtokon rá hárult a gazdálkodás irányítása, amelyhez önképzéssel, magyar és idegen nyelvű szakönyvek olvasásával igyekezett ismereteket gyűjteni. A mintegy 1200 hektáros Szabolcs megyei, Kállósemjén központú birtoktól gyakran távol lévő Kállay helyett intézői látták el a napi irányítási és ellenőrzési feladatokat. A vele rendszeresen egyeztető Kölgyessy László főintéző tette eredményessé gazdálkodását. Gyümölcsöst és szőlőt telepítettek, a gabonafélék és a kukorica mellett takarmánynövények, burgonya, cukorrépa és dohány termesztésével is foglalkoztak. Szarvasmarhát és sertést tartottak. A marhák hizlalására felhasználták a birtokon lévő szeszgyár melléktermékeit. Kállay földbirtokosi tapasztalatait később szakpolitikusként is kamatoztatni tudta.

Az agrártárca történetében az 1932-es esztendő igencsak mozgalmas volt, hiszen három miniszter váltotta egymást. Januárban még a széles körű agrárszakmai és államigazgatási gyakorlattal rendelkező Ivády Béla vezette a minisztériumot, utána a hírneves óvári gazdasági akadémián tanult Purgly Emil (a kormányzó feleségének unokatestvére) vette azt át, majd október 1-jétől a Gömbös-kormány felállításával Kállay Miklós folytatta a sort.

Kállay nem volt irigylésre méltó helyzetben, hiszen a földművelésügyi tárca átvételekor az 1929-ben kezdődött és évekre elhúzódó világgazdasági válság súlyos gazdasági-társadalmi következményeivel kellett szembenéznie. Kulcskérdés volt, hogy sikerül-e a magyar mezőgazdasági termelést újraindítani és az agrártermékek számára piacot találni.

A termelés fellendítése, valamint a társadalmi és szociális feszültségek oldása érdekében halaszthatatlanná vált a birtokos parasztságot a válság éveiben a tönk szélére juttató adósságok rendezése. A gazdatartozások kezelése már évekkorábban megkezdődött, de nem fejeződött be. Az első ún. gazdavé-

← Kállay Miklós földművelésügyi miniszteri kinevezése után, 1932 (bal oldalon)

→ Fabinyi Tihamér kereskedelemügyi miniszter és Kállay Miklós földművelésügyi miniszter a Szeretfalva–Déda vasútvonal építésén mérnökökkel (fent)

delmi rendelkezések Magyarországon 1931-ben születtek meg. A szabályozás értelmében ha az adósság a föld éves kataszteri tiszta jövedelmének meghatározott többszörösét tette ki, a tulajdonos kérhette a birtok védetté nyilvánítását. A rendelkezések átmenetileg moratóriumot léptettek életbe a követelések behajtására, haladékot biztosítottak a tőketartozás visszafizetésére, és maximálták a kamatfizetési kötelezettséget. Kállay minisztersége idején az országgyűlés újabb törvényt fogadott el a gazdaadósságok visszafizetésének könnyítése érdekében, *A gazd tartozások rendezésével kapcsolatos hitelműveletekről, valamint egyes közmunkák költségeinek fedezéséről* címmel

(1933. évi XXVII. tc.). Kormányrendeletben (14 000/1933. M. E. sz.) szabályozták az eladósodott, de a tönkremeneteltől még megmenthető birtokosok esetében a kedvezményes kamat mértékét és a részleges adósságátvállalás feltételeit. A gazd tartozások lezárása áthúzódott a következő évekre.

ELKESEREDETT KÜZDELEM AZ EXPORTPIACOKÉRT

Magyarország számára az agrárexport kiemelkedő jelentőséggel bírt: nem csupán az agrártársadalomnak volt fontos, hanem – kissé egyszerűsítve – az abból befolyt bevétel tette lehetővé az ipari nyersanyagok, illetve az iparcikkek behozatalát. A világgazdasági válság idején a felvevőpiacok összeomlottak, az országok saját termelőiket védve bezárkóztak. A válság elmúltával azonban csak Ausztria, Németország és Olaszország mutatott hajlandóságot arra, hogy nagyobb mennyiségű gabonát, húst és egyéb mezőgazdasági terméket vegyen át Magyarországtól.

A felvevőpiacok újrainyitásában Kállaynak és minisztériumának fontos sze-

repe volt 1933–1934-ben. Még akkor is eredmény volt ez, ha a Németországgal és Ausztriával kötött megállapodások, kereskedelmi pótegyezmények alapján az elszámolás ún. klíringrendszerben történt, azaz árut cseréltek áruért, és csupán az értékkülönbséget fizették ki. A többi nyugat-európai ország továbbra is elzárta piacát. A szomszédos, jellemzően önellátásra törekvő országok közül kétoldalú megállapodások alapján Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia, illetve Lengyelország csak kisebb mennyiségű mezőgazdasági terméket fogadott.

Az írás elején említett fénykép a Horthy a városligeti Vajdahunyadvárnál fogadó Kállay Miklós földművelésügyi miniszterrel egy további piacnyitásra esélyt teremtő próbálkozás alkalmával készült.

NEMZETKÖZI MEZŐGAZDASÁGI KONGRESSZUS BUDAPESTEN

A kormány még 1932-ben vállalkozott arra, hogy megrendezi a Nemzetközi Mezőgazdasági Bizottság (Commission

Internationale d'Agriculture) 1934-ben sorra kerülő kongresszusát Budapesten. A nagyszabású tanácskozással járó nemzetközi figyelmet akarták Magyarországra, a hazai mezőgazdaságra irányítani. A kormányzati döntésben szerepet játszhatott az a megfontolás is, hogy a megelőző kongresszusokat a szomszédos országokban, Bukarestben és Prágában tartották. Érdeemes ugyanakkor tudni, hogy az 1880-as években Párizsban alapított nemzetközi szervezetnek nem ez volt az első kongresszusa a magyar fővárosban: a milleniumi ünnepségek idején, 1896-ban már tartottak kongresszust Budapesten, a boldog békeévek Magyarországn.

A kongresszus előkészületei a Földművelésügyi Minisztérium irányításával zajlottak, a végrehajtó bizottságot a minisztérium épületében állították fel, és Kállay lett a szervezőbizottság tiszteletbeli elnöke. Az 1934. június 5. és 20. között megrendezett XVI. Nemzetközi Mezőgazdasági Kongresszusra elsősorban az európai országokból érkezett több száz politikus, diplomata és gazdasági szakember. A kongresszusnak mellékprogramjai is voltak: Budapesten ülésezett a Cukorrépa-ter-

melők Nemzetközi Szövetsége, a Gazdatisztek Nemzetközi Szövetsége, a Mezőgazdasági Hitelügyi IV. Nemzetközi Értekezlet és a Gazdasági Szakoktatás Nemzetközi Intézete.

A budapesti kongresszus fő témája a mezőgazdasági válság leküzdése, illetve a termelés talpra állítása volt. A politikusokkal övezett tudományos tanácskozás elvben lehetőséget nyújtott az agráriumot érintő termelési, értékesítési és egyéb problémák nemzetközi kezelésére. A nagy befolyású agrár-érdekképviseleti szervezet, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) hivatalos lapja, a *Köztelek* összegző cikkében így írt erről: „*A Nemzetközi Gazdakongresszus nagyon gazdag és változatos programja is mutatja, milyen sokoldalú és alapos munkát végzett a világ gazdáinak Budapesten megtartott gyűlése. Kívánatos volna, hogy a kongresszus határozatai ne maradjanak a pusztába kiáltó szó, hanem azokból minden egyes állam siessen átvenni mindazt, ami a saját viszonyai között alkalmazhatónak látszik és azzal biztat, hogy hozzájárul a mezőgazdasági helyzet megjavításához.*”

Az agrárválság megoldása terén ugyan sem a budapesti kongresszuson, sem azt követően nem történt áttörés, ám Magyarország egy időre valóban az európai agrárdiplomácia és a sajtó figyelmének középpontjába került.

A MAGYAR GAZDA LEGMODERNEBB ISKOLÁJA

A kormány a városligeti Vajdahunyadvárban 1896-os alapítása óta működő Magyar Királyi Mezőgazdasági Múzeum sajátos adottságait is felhasználta az agrárkivitel előmozdítására. A Nemzetközi Mezőgazdasági Kongresszus programsorozatának fontos eleme volt a múzeum új állandó kiállításának megnyitása 1934. június 14-én. Az esemény egyszerre volt szakmai és protokolláris. A megnyitóra Horthy Miklóst kérték fel. Kállay Miklós földművelésügyi miniszter fogadta a kormányzót és a nemzetközi kongresszusra érkezett Dollfuss osztrák kancellárt, valamint a diplomáciai testületek tagjait, köztük Angelo Rotta pápai nunciust. *Újjászületett a Mezőgazdasági Múzeum. A magyar gazda legmodernebb iskoláját nyitja meg holnap a kormányzó* címmel harangozta be az eseményt a *8 Órai Újság*.

A kiállítást megtekintő, gondosan válogatott vendégeket két volt földművelésügyi miniszter, Mayer János és

A Mezőgazdasági Múzeumban megnyílt kiállításon külön teremben mutatták be a korszerű erőgépeket és munkagépeket. Többségük hazai gyártmány volt.

Ivány Béla kalauzolta. A rendezők – a kormányzati gazdasági célkitűzésnek és a földművelésügyi tárca rendelkezésében megfogalmazott szakmai irányelveinek megfelelően – nem az agrár- és művelődéstörténeti megközelítést tekintették vezérfonalnak, hanem a magyar mezőgazdaság aktuális állapotának, az agrártudomány eredményeinek, a korszerű gazdálkodás és élelmiszer-feldolgozás helyzetének és lehetőségeinek bemutatását. Hatalmas mennyiségű, tudományos megalapozottságú ismerethalmazt kínáltak a látogatóknak. Mindezt térképre vetített, táblázatokba és grafikonokba foglalt adatok sokaságával, eredeti tárgyakkal, makettekkel, modellekkel és fényképekkel tették szemléletessé. A témák között szerepelt a mezőgazdasági tudományos kísérleti állomások tevékenysége, a talajviszonyok és az öntözés ügye, a meteorológiai észlelés és a növényvédelem.

A mezőgazdaság gépesítése terén – a nemzetközi kongresszus tematikájához is igazodva – teret kaptak a mező-

gazdasági erőgépek, a betakarítógépek és a vetőmagtisztító gépek is. Felvonultatták a magyarországi traktorgyártás vezető márkáit, a kispesti HSCS gépgyár, a Weiss Manfréd Művek, a MÁVAG és a győri Magyar Vagon- és Gépgyár erőgépeit. A győri gépgyár termékei közül a kisüzemek számára kifejlesztett „Rába” kistraktort állították ki. Látható volt az Európa-szerte ismert HSCS gépgyár „Selektor Minor” fantázianevű vetőmagtisztító gépe is, amellyel az exportképes növénytermesztés érdekében kiváló minőségű vetőmagot lehetett előállítani.

A magyar agrárkivitel szempontjából meghatározó fontosságú gabona és liszt témaköre kiemelt helyet kapott. A kormányzó és kísérete nem mulasztotta el az erdészetet és a vadászatot bemutató kiállítások megismerését sem. Külön teremben volt látható az a kiállítás, amely az 1933-ban alapított, a miniszterelnökséghez tartozó Külkereskedelmi Hivatal és a múzeum szervezé-

sében a Magyarországon előállított mezőgazdasági exporttermékeket és a mezőgazdasági árucikkek eredményes kivitelének gyakorlati elvárásait (minőség, kezelés, csomagolás) sorakoztatta fel. Új, korszerű elemként a kiviteli lehetőségekről tanácsadó- és propaganda- – ma azt mondanánk, marketing – szolgálatot létesítettek.

AZ AGRÁRIUM SZOLGÁLATA

A ritka ünnepi alkalmakat követő hétköznapi Kállay hivatali feladata volt a mezőgazdaság minden területén az elődeitől örökölt vagy éppen újonnan keletkezett ügyekben eljárni. A minisztérium és a háttérintézményekben dolgozó szakemberek segítették a munkáját a döntések előkészítésekor, a törvényjavaslatok és a rendeletek megalkotásakor. 1933 elején nyújtotta be a Tisztelt Házban *A gazdasági munkaszervezőseken alapuló követelések védelméről* szóló törvényjavaslatot, amelyet az országgyűlés kisebb módosításokkal elfogadott. A jogszabály le-

hetővé tette a gazdatisztek, gazdasági cselédek, napszámosok stb. követeléseinek behajtását a földtulajdonostól vagy földbérlőtől.

Kállay számos intézkedést hozott a tejgazdaság terén, ahol a kétféle tej, az ún. ipari és a fogyasztói tej árkülönbsége okozott elégedetlenséget. A tárca 1934-ről szóló jelentése önkritikusan így fogalmazott: *„A tejforgalom szabályozása tárgyában az előző évben kiadott rendelkezések a kérdést nem juttatták nyugvópontra.”* Felkarolta azokat a vízügyi terveket, amelyek a mezőgazdasági termények szállítását könnyítenék meg a hajózhatóvá teendő Körösökön vagy a Dunát és a Tiszát összekötő csatornán.

Mivel korábbi erdőterületének mindössze 14,5%-a maradt a trianoni országhatárok között, Magyarország Európa egyik erdőben legszegényebb országa lett. Ennek következtében faimportra szorult, amely súlyos teherként jelentett a költségvetésnek, és folyamatosan rontotta a külkereskedelmi mérleg egyensúlyát. Így különösen fontos volt a meglévő faállomány

védelve, illetve az új erdők telepítése. Az alföldi erdők telepítésének és fásításának tizenöt éves programját már 1923-ban megindították, azonban a tervezettnél jóval kevesebb, mintegy negyvenezer katasztrális hold erdő telepítése valósult meg.

Az erdősisítés és az erdőgazdálkodás racionalizálása az 1930-as években is fontos feladat maradt. Ráadásul a világgazdasági válság idején a fa behozatalának csökkentését erőltetett ütemű fakitermeléssel ellensúlyozták, ami nagy kárt okozott az erdőállományban. Ezek után nem meglepő, hogy Kállay földművelésügyi miniszterségének egyik utolsó tevékenysége éppen *Az erdőkről és a természetvédelemről* című törvényjavaslat benyújtása volt 1934 októberében. Tette ezt annak ellenére, hogy a magánerdők tulajdonosai és érdekképviseletük hangosan tiltakozott a közérdeket a magánérdek fölé helyező állami beavatkozás ellen.

Az ún. erdőtvény, az 1935. évi IV. tc. a magánerdő-tulajdonosok számára is előírta az erdőfenntartási kötelezettséget és az erdészeti üzemterv szerinti